

Живојин Р. АНДРЕЈИЋ

археолог, музејски саветник
Центар за митолошке студије
Србије
Рача – Крагујевац
mitcentar@mts.rs

УДК: 94(497.11)"04/14"
911.3:94(497.11)"04/14"
314.116/116(497.11)"14"

СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА ЖУПА МОРАВА, ЕПИСКОПИЈА МОРАВА И ТУРСКА НАХИЈА МОРАВА

АПСТРАКТ: *На основу средњовековних извора и турских каймаскарских пописа у раду се реконструише историја српске средњовековне жупе Мораве и њеној броја насеља, цркава, манастира и шртова, а иако се постојеће усмерава на истражања у вези са новоуспостављеном Моравском епископијом.*

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Кнежевина Морави, жупа Морави, нахија Морави, Градејин – Градина, Моравски Градци, Чачак*

О жупском систему српских средњовековних држава и земаља зна се нешто више тек у новије време.¹ Коначно је извршено и мапирање земаља и жупа некадашње средњовековне Кнежевине Мораве.² Оне су, у време свог формирања на простору српских племена и земаља, називане према рекама, а места у којима су била седишта према именима самих жупа. Заштићене висинским рељефом по ободима имале су повољне климатске услове и стога су биле добро насељене. Границе жупа нису биле довољно чврсте јер су их представљале планине, побрђа или шуме. Посебну организацију имале су пограничне жупе које су називане и крај, крајина или крајиште.

[1] Целовит запис литетаруре посвећене овом питању налази се на крају чланка. Овде се наводи само презиме аутора и година издавања рада: Динић (1978), Алексић (1957), Павловић (1979), Томовић (1998), Томовић (2000), Томовић (2002), Томовић (2003), Томовић (2005), Благојевић (2002), Ђирковић (2009), Мишић (2009), Мишић (2014), Андрејић (2011), Андрејић (2012а), Андрејић (2012б), Андрејић (2013а), Андрејић (2013б), Андрејић (2012в), Андрејић (2013г), Андрејић (2014), Андрејић (2016), Андрејић (2017).

[2] Живојин Андрејић, *Средњовековна кнежевина Морави – земље и жупе VIII-XII век* (Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2016)

Њихово средиште био је град - утврђење које су становници били дужни да одржавају. Жупама су заповедали жупани који су првобитно били старешине локалних великих родова, а поред њих су постојале и скупштине свих слободних људи - жупљана.³ Давно је примећено да је жупа најмања територијална административно-друштвена јединица као и да је већина жупских имена истоветна с називима река, а доста мање са именом краја или са именом свог главног града. Жупе су понекад биле територијално врло мале јер су такве биле долине река или котлине.⁴ Ранофеудалне велике жупе у долинама већих река су у каснијим периодима дељене на две или више мањих, а од половине XIV века у Босни долази до стварања градских жупа.⁵

Од прве половине XV века у Србији долази до трансформације старе организације

[3] Јован Цвијић, *Балканско пољоустрво и јужнословенске земље* (Београд: Државна штампарија, 1922) 4-5.

[4] Константин Јиречек, Јован Радоњићковић, *Историја Срба II* (Београд: Слово љубве, 1978), 4.

[5] Тања Рибар, *Затварање стране у средњовековној босанској држави* (Београд: Свет књиге, 2009), 152-153.

жупанстава тако да су успостављене нове административне форме назване „власти“. Сматра се да су стара имена жупа, заснована на именима већих река, у Деспотовини промењена. Власти су добиле име према најзначајнијим градовима - утврђењима: Островичка, Некудимска, Смедеревска, Голубачка, Браничевска, Петрушка, Борачка, Лепеничка, Крушевачка, Теочачка и Тишачка. Реорганизација је учињена са циљем појачавања одбране земље тако да је она била војног карактера, а на челу власти су биле војводе.⁶ Град и насеље Лепеница постојали су у долини и брегу на десној обали реке Лепенице на простору савременог града Крагујевца.⁷ Али, у повељи краља Стефана Томаша из 1458. године, Стефану Ратковићу, великом логотету српске деспотовине, каже се да су његов двор и три села у Лепеници, не у власти Лепеничкој,⁸ а то би значило да напоредо постоје жупа Лепеница и Лепеничка власт што не би било чудно за то време имајући у виду да је у Босни стари жупски систем опстао све до пада под турску власт, па чак и после тога.⁹ Међутим, поједине тврђаве које су од великог значаја за одбрану земље не помињу се у систему власти: Ждрело, Хомољ, Ресава, Кучево, Раваница... Све ово показује да стари систем жупа није укинут, а да је формиран нов систем власти који паралелно постоји.

О жупама дознајемо на основу фрагментарних трагова из њима савремених извора. За комплетирање сазнања од великог значаја су турски пописи српских земаља 1455-1476. године зато што су они регистровали стање недуго после пропасти српских средњовековних феудалних држава. Иако настали нешто

касније, када је стање на терену делимично промењено, значајни су и пописи из прве половине XVI века.¹⁰ Осим тога, новоуспостављена турска административна подела на нахије базирала се на жупском систему. Турци српске жупе претварају у нахије, углавном под истим именом и са истим седиштима, али се обим територије само у појединим случајевима мењао. Постоје и поједини примери промене имена жупских средишта а тиме и административне области. На територији новоформираног Смедеревског санџака, после 1476. године, постоје нахије Брвеник, Јагодина, Кучево, Лепеница, Левач, Маглич, Љубостиња, Некудим, Островица, Раља, Морава, Рудник, Сокол, Звижд, Пек, Ждрело, Лучица, Омољ, Пек, Раваница, Ресава, Црница, Колубара, Загора, Стари Жабар, Сиврице, Жрнов, Железник, Ломница, Јасеница, Осаница, Рача и Грузжа.¹¹

Турски пописи уредно региструју приходе феудалаца и становника градова, села и катуна, као и њихових тргова, бродова (прелаза на рекама), млинова, откова и ваљарица. Региструју мезре (некада постојећа а тада напуштена села), занатлије, манастире и свештенике. Иако се не помињу цркве, често се пописују и свештеници, а то значи да постоје цркве у било каквој грађевинској форми. Такође, цркве и манастири који се помињу нису новосаграђени јер су Османлије одмах по овладавању српском земљом забранили изградњу нових. То значи да су пописани манастири, цркве и

[6] Михаило Динић, „Власти за време Деспојовине“, *Зборник Филозофској факултету X-1*, Београд, 1968, 237-238.

[7] Живојин Андрејић, *Историја Крајујевца од XII до XIX века* (Рача: Центар за митолошке студије Србије 2010), 79-131.

[8] Franjo Rački, „Prilozi za zbirku srpskih i bosanskih listina“, у: *Rad JAZU I* (Zagreb: JAZU, 1867), 156.

[9] Аранђел Смиљанић, „Босански жупани у XV вијеку“, *Зборник за историју Босне и Херцеговине 6*, Београд, 2009, 29-45, 30-42.

[10] Хазим Шабановић, *Турски извори за историју Београда* (Београд: Историјски архив Београда, 1964); Н. Hadžibegić, А. Handžić, Е. Kovačević, *Oblast Brankovića, opširni katastarski popis iz 1455. godine* (Sarajevo: Orijentalni institut, 1972); Momčilo Stojaković, *Braničevski tefter* (Beograd: Istorijski institut SANU, 1987); Ахмед Аличић, *Турски катасарски јојиси неких јодручја Зајадне Србије XV и XVI век I* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1984); Ахмед Аличић, *Турски катасарски јојиси неких јодручја Зајадне Србије XV и XVI век II* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1985)

[11] Dušanka Bojanić, *Turski zakoni i zakonski propisi iz XV i XVI veka za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast* (Beograd: Istorijski institut, 1974), 93.

села постојали и пре 1459. године, као и да су напуштена села (мезре) у претходном периоду била жива.

Нахија Морава

Нахија Морава први пут се помиње 1476. године и тада се наводи да јој припадају села од почетка Овчарско-кабларске клисуре до ушћа реке Груже у Западну Мораву (већим делом на левој, а мањим на десној страни Западне Мораве). У турским описима 1476-1528. године, у нахији Морава, која припада кази Рудник, налазе се многа села у сливу Чемернице, Каменице, Дичине, Деспотовице - Бруснице, Лепенице - Драгачеву и средњем делу Западне Мораве. Села у сливу Чемернице припадала су кази Пожега.

Нахија Морава није дефинисана према попису из 1476. године и само на основу гравитирања Западној Морави могу се, приближно и под претпоставком, одредити њена села:¹²

Лука /Луке/ има 12 домова.¹³ **Д. Лука** /Луке/ има 8 домова. **Осаница** /Осоница/ има само 4 дома. **Миравићи** /Каона/ има 9 домова.¹⁴ **Петница** /14 домова/.¹⁵ **Живица** има укупно 18 домова. **Дубац** има 10 домова.¹⁶

Лескова /потес Лешће у Катрги/ /8 домова, 1 удовица/. **Бичан - Бечањ** /?/ /12 домова/.¹⁷ **Јабуча** /заселак у Прислоници/ /6 домова, 1 удовица/. **Бресница** /40 домова, 7 нежењених/.¹⁸

Бањица /24 домова/. **Јежевица** /27 домова, *йой Рагман*/ **Заблато** – **Заблаће**? /12 домова/. **Коневихи** /16 домова/.¹⁹

[12] Убицирању села која је вршио Ахмед Аличић не сме се поклонити велико поверење.

[13] Ахмед Аличић, *Турски кашасџарски йойиси... I*, 79.

[14] Исто, 96-97, 103.

[15] Овде није у питању Петница код Ваљева.

[16] Исто, 29, 104, 107-109.

[17] Исто, 110-111.

[18] Исто, 114-115.

[19] Исто, 143-147.

Губеревац има 30 домова. **Горачићи** имају 27 домова. **Лисица** - Лисица има укупно 17 домова. **Никшур** /Никшић у Д. Дубцу/ има 12 домова.²⁰

Запоклица – непознато /8 домова/. **Рајац** у Слатини /21 дом/. **Слатина**. Лепеница? - **Липница** /10 домова/. **Ђуробница** - Горња Горевница /11 домова, *Ивко ковач*/. **Лисица** /21 дом/. **Гуча** /14 домова, *йой Војин* и његов отац *Ђурађ*/. **Рогача** /15 домова, *йой Никола*/.²¹

Лучани /10 домова, 3 табије/. **Кнежевац** /8 домова/.²² **Лозница** /19 домова/. **Љубомир** /Дљин/ има 13 домова.²³ **Пухово** /29 домова/. **Турица** има 10 домова.²⁴

Трбушани /само Владко сиромах/. **Какар** – данас Љубић /11 домова, удовица 1/. **Ракова** /16 домова, *йой Пејриј*, Оливер Ракова/. **Трбушани** /10 домова, *Прибисав ковач*/. **Трепча** /25 домова, *йой Божејко*/. **Бељина** /7 домова, *синови йоја* Радин и Радован/.²⁵

Бездна - Јездина? /33 домова, *йой Билић*, *йой Рагко*, ковач Димитрије/. **Марковица** /9 домова/. **Котраже** /38 домова/.²⁶

Хртар /14 домова/. **Подбрежје** - непознато - Кулиновац? /9 домова/. **Трбица** - Трепча /7 домова/.²⁷ **Билица** - Билице - Белица /данас у селу Живица/ има укупно 21 дом. (Исто, 166-167) **Мојсин** - Мојсиње /12 домова/.²⁸

Горњи Привор - Пријевор /19 домова/. **Враница?** - Вранићи /13 домова/. **Годун** - Врнчани /14 домова/. **Вирци?** - Видова /25 домова/. **Придворица** /13 домова/.²⁹

[20] Исто, 144, 146-147, 150.

[21] Исто, 148-152.

[22] Исто, 153.

[23] Исто, 155-156.

[24] Исто, 157-159.

[25] Исто, 159-161.

[26] Исто, 162-163, 164-165.

[27] Исто, 167.

[28] Исто, 169.

[29] Исто, 171-174.

Прислоница /22 дома, Радич и Радомир Сокол/. **Добриња** - данас Остра /19 домова, 1 удовица/. Острва - **Остра** /17 домова, Степан Скобаловић, Марко Србин/.³⁰

Потерица ? на Морави /13 домова/. Мезра **Лађане** ? на обали реке Мораве - Лађевац. **Сирче** - Сирча /21 дом/.³¹

Петрова Поља - Закута /6 домова/. **Вирево** - Видова /7 домова/. **Паковраће** /44 домова, 3 удовица, *йой Пејриј*, 3 млина/.³²

Чачак /10 домова/.³³

Мезра **Мутровина** - Атеница. **Горичани** /17 домова/. **Рушица** - Рошци /49 домова, 3 удовице, *йой Покрајац*, 1 млин/.³⁴ **Трнава** /22 дома, 2 удовице, 3 млина/. **Горња, Доња и Средња Атеница** /21 дом, 1 удовица, 10 млинова/.³⁵

Црква Св. Николе на обали реке Мораве /9 домова, *йой Павле*, 1 млин/. **Бралино** - Браљина или Прељина /40 домова, 2 удовице, 1 млин/.³⁶

Према попису из 1516. године, део села **Чачка**, са 3 дома и приходом од тржне царине, пијачарине, пазара и земљишта манастира, припада зеамету извесног Сулејмана. Земљиште манастира упућује на то да је црква Св. Богородице била манастирска. Занимљиво је да Чачак тада припада нахији Островица³⁷, као и село **Рошци** /77 домова, 12 неожењених, 6 удовица, *йойовима Радичем и Милашином*, 1 млином/. Уз село се помиње и манастир Никоље.³⁸ Јасно је да попови у Рошцима опомињу на постојање и цркве. У попису из 1523. године помињу се **Чачак** као зеамет Сулејман-бега, сина

Хасан-бега, и **Рошци** као зеамет извесног Рустема.³⁹

Следећи попис нахије Морави из 1525. године /?/ показује да је она обухватала села некадашњих жупа Мораве, Бруснице и Белице - Драгачева, као и села у сливу Чемернице и Каменице, дела Овчара и Каблара и данашње Груже. У великој нахији Морави постоји 151 село: **Ковачево** /6 домова/. **Јелендол** /11 домова, 3 неожењена, 1 млин/. **Бершићи** /29 домова, 17 неожењених, 3 млина/. **Брезна** /21 дом, 12 неожењених, 2 млина/. **Горња Горевница** /53 дома, 19 неожењених, 2 муслимана, 2 млина, *Рагић син йойа*/. Мезра **Столинић** /1 млин/. **Бресница**, други назив Гојнић /150 домова, 43 неожењена, 5 млинова, *йой Леман*/. **Бача** - Бечањ /65 домова, 21 неожењен, 1 млин/. **Доња Буковица** /7 домова, 3 неожењена, 1 млин/. **Петине** /1 дом/. **Котарци** /9 домова, 3 неожењена/. **Годијево** /11 домова, 4 неожењена, 1 млин/. **Коневићи** /20 домова, 6 неожењених, 1 млин/. **Ковачљеви** /16 домова, 7 неожењених, 1 муслиман/. **Мојсиње** /12 домова, 3 неожењена, 1 муслиман, 2 млина/. **Рељинци** /7 домова, 4 неожењена, 4 муслимана, 1 млин/. **Доњи Мрчајевци** /12 домова, 3 неожењена, 1 удовица/. **Буковац** /14 домова, 2 неожењена/. **Добриња** /12 домова, 7 неожењених/. **Црни Потоко** /4 дома, 1 неожењен/. **Ненашево** /12 домова, 1 неожењен, 2 удовице/. **Прешеница** /21 дом, 6 неожењених, 1 млин/. **Угриновац** /15 домова, 2 неожењена, 1 удовица, 1 млин/. **Забоклица**, други назив Станчина /28 домова, 4 неожењена, 1 млин/. **Какар** /8 домова, 5 неожењених/. **Горњи Буковац** /8 домова/. **Шутица** /26 домова, 7 неожењених/. **Грачаница** /12 домова, 1 неожењен/. **Ружићи** /20 домова, 5 неожењених, 1 млин/. **Горње Клатичево** /7 домова, 3 неожењена/. **Миријовац** /9 домова, 1 неожењен, 1 млин/. **Чемерница** /12 домова, 8 неожењених/. **Катрга** /54 дома, 15 неожењених, 1 удовица, 10 муслимана, 2 млина, *йой Ђура, кнез*

[30] Исто, 182-183.

[31] Исто, 191-193

[32] Исто, 196, 228-229.

[33] Исто, 230.

[34] Исто, 233, 251-252, 263.

[35] Исто, 265-266.

[36] Исто, 267.

[37] Исто, 393.

[38] Исто, 295-296.

[39] Ахмед Аличић, *Турски кайсарски йойиси... II*, 10.

Милош/. **Горњи Лозањ** /8 домова, 6 нежењених, 1 млин/. Мезра **Тихолница**. **Полом** /5 домова, 2 нежењена, 1 млин/. **Гразилевци** /40 домова, 20 нежењених, 1 удовица/. Мезра **Кодешање**. **Врчани** /29 домова, 14 нежењених, 1 млин, *манасџир Преображење*/. **Безлатићи** /13 домова, 6 нежењених/. **Враћевац** /7 домова, 6 нежењених/. **Горња Белица** /Јелица?/ /11 домова, 5 нежењених, 1 млин/. **Рајач** - Рајач /17 домова, 10 нежењених, 1 млин/. **Рапаха** /32 дома, 9 нежењених, 1 млин/. **Читреже**, други назив Каменица /54 дома, 10 нежењених, 2 млина/. **Доња Трпчча** /40 домова, 5 нежењених, 3 млина/. **Горња Трпчча** /33 дома, 9 нежењених, 6 млинова/. **Добретићи** /27 домова, 9 нежењених, 1 млин/. **Такова** /12 домова, 3 нежењена, 6 муслимана/. **Гајић** /22 дома, 9 нежењених, 1 удовица, *йой ?*/. **Бранишинци** /48 домова, 12 нежењених, 3 удовице/. **Љубаводе** /12 домова, 5 нежењених/. **Црнељево** /26 домова, 13 нежењених, 1 млин/. **Љубожићи** /2 дома, 1 нежењен/. **Међуврше** /13 домова, 4 нежењених, *манасџир Дробњак*/. **Горње и Доње Пежаврине?** /66 домова, 27 нежењених/. **Липа** /9 домова, 5 нежењених/. **Трбушани** /20 домова, 8 нежењених/. **Озрим** /16 домова, 19 нежењених, 2 муслимана, 2 ваљарице, 2 млина/. **Брезна** /2 дома, 2 нежењена/. **Чибан** /9 домова, 3 нежењена, 1 млин/. **Ракова** /34 дома, 7 нежењених, 1 млин/. **Цветан Брод** /18 домова, 2 нежењена, 1 млин/. **Бичин** /11 домова, 2 нежењена/. **Сутјески** /55 домова, 21 нежењен, 4 ваљарице, 1 млин/. **Козель** /12 домова, 6 нежењених, 1 млин, *кнез Димитрије*/. **Ивановци** /10 домова, 4 нежењена/. **Бождаровци** /8 домова, 1 нежењен, 1 млин/. **Штавица** /5 домова, 7 нежењених/. **Шутци** /6 домова, 3 нежењена/. **Пољана** /9 домова, 5 нежењених/. **Тврдин** /2 дома/. **Прибисајица** /3 дома, 2 нежењена/. **Сијовица** /3 дома/. **Љубачова** /6 домова, 4 нежењена/. **Стрђане**, други назив Маријаница /27 домова, 5 нежењених, 1 удовица, 1 муслиман, 1 млин/. **Крушевица**

/25 домова, 16 нежењених, 1 млин/. **Појци** /10 домова, 2 нежењена, 1 млин/. **Преторина** /5 домова, 2 нежењена/. **Оздрпанци** /12 домова, 7 нежењених/. **Блатовчица** /6 домова, 1 нежењен/. **Семедраж** /28 домова, 8 нежењених, 1 муслиман, 7 ваљарица, 1 млин/. **Ђурић** /31 дом, 1 нежењен, 1 млин/. **Кнежевица** /57 домова, 22 нежењена, 2 млина, *йой Божићко*/. **Батар** /5 домова, 1 нежењен/. **Рожинићи** /25 домова, 8 нежењених/. **Чремошник** /пусто/. **Средња Дренова** /17 домова, 4 нежењена, 1 млин/. **Мутимеђа** /7 домова, 6 нежењених/. **Горња Дренова** /9 домова, 3 нежењена, 1 млин/. **Шилков Дуб** /29 домова, 4 нежењена/. **Темник** /55 домова, 21 нежењен, 4 муслимана, 1 удовица, *манасџир Хрг*/. **Лескова** /35 домова, 18 нежењених, 1 млин/. **Обрво** /56 домова, 22 нежењена, 1 удовица, 2 муслимана, 2 млина/. **Јабучје** /10 домова, 5 нежењених, 1 млин/. **Орашац** /8 домова, 2 нежењена, 1 удовица/. **Данговци** /16 домова, 15 нежењених, 1 удовица/. **Видрово** /13 домова, 6 нежењених/. **Сирча** /13 домова, 8 нежењених, 1 млин/. **Скобаљ**, други назив Жарковац /32 дома, 3 нежењена, 1 млин/. **Мала Брусница** /8 домова, 4 нежењена, 1 млин/. **Прислоница** /29 домова, 8 нежењених, 3 муслимана, 1 млин/. Мезра **Милавина**. **Отровин** ? /8 домова, 8 нежењених, 1 удовица, 5 муслимана, 1 ваљарица, 1 млин/. **Конештица** /16 домова, 6 нежењених, 1 млин/. **Смрдуша** /10 домова, 1 нежењен, 1 млин/. **Навршница** /7 домова, 1 нежењен/. **Лешница** /10 домова, 2 нежењена/. **Доња Јабланица** /20 домова, 5 нежењених/. **Средња Јабланица** /23 дома, 5 нежењених, 2 млина/. **Горња Јабланица** /12 домова, 1 нежењен, 1 млин/. **Бресница** /25 домова, *йой Мирџа*/. **Шилопај** /7 домова, 3 нежењена, 7 муслимана/. **Мањина** /14 домова/. **Пастовићи** /46 домова, 6 нежењених/. **Туграбовац** /14 домова, 7 нежењених, 1 млин/. **Андраница** /17 домова, 7 нежењених, 1 млин/. **Пријановци** /10 домова, 1 удовица, 1 млин, *кнез Пава*/. **Обреница** /8 домова, 3 нежењена/.

Левај /7 домова, 3 нежењена/. **Грабовец** /21 дом, 8 нежењених/. **Љутовница** /11 домова, 1 нежењен, 2 муслимана/. **Маковача** ? /7 домова, 2 нежењена/. **Сладановац**, други назив Јорсалић /4 дома/. **Неваде** /19 домова, 1 нежењен, 1 ваљарица, 2 млина/. **Стопотница** /пусто/. **Доња Острока** /28 домова, 9 нежењених, 3 млина/. **Горња Острока** /6 домова, 1 нежењен/. **Бучиње** /10 домова, 1 нежењен, 1 удовица/. **Доња Горевница** /16 домова/. **Дољане** /5 домова, 1 нежењен/. **Сачина** /6 домова, 4 нежењена/. **Нижани** /21 дом, 3 нежењена, 1 млин/. **Шкојица** /7 домова/. **Шајиновац** /8 домова, 1 нежењен/. **Горња Каменица** /пусто/. **Бојаковац** /пусто/. **Дубичине** /пусто/. **Телчино** /6 домова, 2 нежењена/. **Бралиново**, други назив Шипаше ? /4 дома/. **Милишићи** /8 домова, 2 нежењена/. **Грабовец** /4 дома/. **Вларица** /17 домова, 3 нежењена, 1 удовица, 1 муслиман/. **Мезра Дукова**. **Бобовац** /3 дома/. Део села **Горња, Доња и Средња Атеница** чине у потпуности муслимани /17 домова муслимана, 2 нежењена/ а под њима је 28 млинова раје.⁴⁰

У 151 селу 1525. године има укупно 2274 дома, а нахија има 18.000 становника. Постоје села са једном или две куће, а највећа су **Бресница** /150 домова/, **Г. и Д. Пежаврине** /66/, **Бача** /65/, **Катрга** /64/, **Темник** /59/, **Обрва** /58/, **Кнежевица** /57/, **Г. Горевница** /55/, **Сутјеска** /55/ и **Каменица** /54/. Занимљиво је да у нахији Морава није пописан Чачак што упућује да се он и даље водио под нахијом Островица. На основу пописа попова дознајемо да постоји нешто мање цркава /6/, али се појављују манастири /3/. Цркве постоје у селима **Горња Горевница**, **Бресница** /код Крагујевца/, **Катрга**, **Гајић**, **Кнежевица** и **Бресница** /код Мрчајеваца/, док су манастири у селима **Врчани** /Преображење/, **Међуврше** /Дробњак и Темник /Хрд - Хрид/. Постојала су три српска кнеза:

Милош /у Катрги/, **Димитрије** /у Козељу/ и **Пава** /у Пријановцима/. Готово свако село је имало млин. Пописани су укупно 83 млина и 14 ваљарица за сукно. Процес исламизације је отпочео, јер је тада пописано 52 дома муслимана. Највише их је у Атеници где живе само муслимани /17 домова/, **Шилопају** /7/ и **Такову** /6/.

Према Аличичевим подацима, у попису из 1528. године⁴¹ у нахији Морава налазе се села: **Доња Треча** /20 домова, 1 удовица, 1 муслиман/. **Горња Треча** /18 домова, поп **Дамјан**/. **Жапоклица** /15 домова, 1 удовица/. **Мојсиње** /23 дома, 1 удовица, 1 муслиман/. **Брашине** /10 домова, 1 удовица/. **Бресница** /24 дома, *йой Херак*/. **Доња Острва** /25 домова/. **Горња Острва** /9 домова/. **Љубавода** /9 домова/. **Бичин** /10 домова/.

[41] Према турским оријенталистима, у попису 1528-1530. године, нахија Морава има 169 села: Андратница, Атеница, Батар, Бечин – Бечањ, Бело Поље, Бершић, Берсалић, Бочине, Бодунавице, Болана, Ботурац, Бранетић, Брашци, Брашчине, Бресница, Брезна, Прислоница, Бростениче, Буковац, Бунује, Цератре, Црнелова, Чачак, Чеоличе, Чемврече, Чремешник, Чипан, Црни Поток, Данковац, Деле, Десановац, Димитровац, Добратик, Добриње, Доброшевци, Додшана, Дољани, Доња Божурња – Преверна, Доња Буковица, Доња Горевница, Доња Гуча, Доњи Гугољ, Доња Клатичева, Доња Липница, Доња Лозница, Доња Лука, Доњи Мирчабовац – Мрчајевац, Доња Острова – Остра, Доња Божурња – Преверна, Доња Рипница – Рибница, Доње Требиче, Доња Врба, Душиче, Галич, Неваде, Коњска река, Горња Бакионица, Горња Белица, Горња Божурња – Преверна, Горњи Буковац, Горња Дренова, Горња Горевница, Горњи Грасовац, Горња Гуча, Горњи Гугољ, Горња Свиница, Горња Каменица, Горњи Киравац, Горње Клатичево, Горња Липница, Горњи Лозан, Горњи Мрчајевац, Горња Острова – Остра, горња Божурња, Горње Требиче, Горња Врба, Горња Јабланица, Грабовец, Грачаница, Грасиловац, Грокош – Гукош, Гурден, Имшаник, Дикања, Смрдуша, Хаморнак, Ирлинче, Цветни брод, Столинче, Стубал, Штавица, Ивановча, Влавице, Враниче, Злата, Жабокличе, манастир Св. Стефан – Живков, Ктрга, Какир – Качер?, Каменица Кнежевац, Кориље, Котештица, Козаљ, Крачева, Крушевац, Кубеци, Лескова, Лесковице, Леваја, Липе, Лешница, Лојна, Лубечева – Љубичева, Луборик, Луновац, Лупавода, Манина – Маина, Мараница, Међуврше, Ненашева, Неваде, Негришор, Обрва, Остонице, Отровин, Оздербанци, Озрим, Панковац, Пентина, Петрани, Пирбановац, Пождаровац, Полом, Подковиче, Поповац, Поринар, Повичи, Пралинова, Бресница, Преторна, Радљева, Ракова, Репаха, Розик, Сакана, Семедраж, Силкодуб, Сирча, Средња Дренова, Средња Јабланица, Сутеска, Шаниновац, Шисте, Шотиче, Шутци, Шелези – Селези, Таково, Теочин, Темнић, Терезце, Трбушани, Тугљева, Турдик, Угриновац, Вичне – Вирчани, Вирча, Јеховац – Јешевац и Јелин – Јелен дол. (У. Sarinay, М. Budak, О. Bayir, Z. A. Izgoer, *Semendire livasi icmal tahrir defteri* (937 / 1530), Ankara, 2009, 20-58)

[40] Ахмед Аличич, *Турски кайштарски йойиси... II*, 397-479, 487.

Потуша /8 домова /. **Буковац** /8 домова/. **Добриња** /11 домова/. **Горњи Мрчајевац** /2 дома/. **Доњи Мрчајевац** /9 домова, 1 удовица/. **Црни Поток** /5 домова/. **Горњи Буковац** /6 домова, 1 удовица/. **Крачево** /9 домова/. **Бучине** /8 домова/. **Брезовица**, други назив Станче /9 домова/. **Вучица** /6 домова, 1 удовица/. **Скоровник** /9 домова, 1 дом муслимана/. **Мирајићи** /7 домова, 2 муслимана/. **Лопатница** и мезра Душница /16 домова/. **Душница** /8 домова/. **Лазац** /25 домова, 1 удовица, 1 муслиман/. **Подград** /6 домова/. **Стрмово** /7 домова/. **Бело Поље** /4 дома/. **Дракчићи** /10 домова/. **Погоролница** /1 удовица/. **Бичањи** /6 домова/. **Грошница** /6 домова, 1 удовица, *Њой Радохна*/. **Лисовац** /22 дома/. **Горња Ивањица** /18 домова/. **Тохолево** /6 домова/. **Конарево** /1 дом *Њоја Сйејана*/. **Милетићи** /11 домова/. **Рудо Поље** - данашње Краљево /22 дома/. **Катрга** и мезра Чиховница /38 домова, 6 муслимана/. **Љесково** /22 дома, 1 муслиман/. **Преспаница** /86 домова/. **Темнић** и *манасйир Мала* /32 дома, 1 муслиман/. **Влавица** /15 домова/. **Буковица** /16 домова, 1 муслиман/. **Јанура** /5 домова, 4 муслимана/. **Доња Липница** /8 домова/. **Премећа** /7 домова/. **Горња Горевница** /38 домова, 1 муслиман, *Њой Рагич*/. **Рожнићи** /7 домова/. **Чремошник** /5 домова, 1 удовица/. **Борин Чуковац** /16 домова/. **Бершић** /30 домова/. **Галич** /19 домова, 1 удовица/. **Горичани** и мезра Попов Дол /16 домова/. **Баба** /28 домова, 1 удовица/. **Доња Горевница** /20 домова/. **Дољани** /7 домова/. **Шутци** /23 дома/. **Туглава** /11 домова/. **Јанковци** /13 домова, 1 удовица, 1 муслимана/. **Потерац** /20 домова, 2 муслимана/. **Осећин** /36 домова, 1 муслиман/. **Ива**, други назив Смрдан /1 дом/. **Лађане** /11 домова, 1 удовица/. **Попрача** /15 домова, 1 удовица/. **Вранчићи** /23 дома, *Њой Дошлац*/. **Рашановац** /23 дома, 1 муслиман/. **Заблатје** /24 дома/. **Барица** /23 дома, 1 муслиман, *Њой Пејко*/. **Видова** /12 домова/. **Горњи Готовац** /10 домова/. **Крушевица** и *манасйир Рајича* /*манасйир Жича* /16 домова,

Њой Вук/. **Јасеновићи** /49 домова/. **Гразиловци** /29 домова, 2 удовице/. **Врдила** /11 домова/. **Книће** /62 дома, *Њой Вукман*, *Њой ?*, *Њой ?*/. **Баче** /39 домова, 2 муслимана/. **Доња Буковица** /7 домова/. **Петине** /2 дома/. **Јабуче** /16 домова/. **Грачаница** /18 домова/. **Брестовац** /10 домова, *Њой Никола*/. **Обрво** /41 дом, 1 удовица/. **Петровац** /14 домова/. **Лапци** са селом **Хрсановци** /11 домова, 1 удовица, 1 муслиман/. **Будишане** /пусто/. **Димитровац** /12 домова/. **Горња Липница** /пусто/. **Ивошићи** /2 дома/. **Ружићи** /26 домова/. **Добранићи** /14 домова/. **Рапаха** /13 домова/. **Трбушани** /15 домова/. **Батар** /5 домова/. **Рагојевац** /12 домова/. **Горње и Доње Преврње** /39 домова/. **Миројевци** /4 дома/. **Вапа** /8 + 24 домова, 1 удовица, *Њой Тодор*/. **Добраче** /4 дома, 1 удовица/. **Цера-тер ?** други назив Каменица и Торинар /39 домова, *Њой син Сйејан*/. **Тетребовица** /15 домова/. **Чемерница** /19 домова/. **Кладница** /6 домова/. **Пешница** /7 домова/. **Такова** са селом **Доње Клатичево** /16 домова, 1 удовица, 4 муслимана/. **Липе** /7 домова/. **Лисјо** /29 домова, 1 удовица, *Њой Милко*/. **Доња Лука** /14 домова/. **Горња Лука** /17 домова, 2 удовице/. **Ђурила** /15 домова/. **Осаница** /18/. **Белине** /30/. **Доња Гуча** /9/. **Средња Гуча** /4, *Њой Пава*/. **Горња Гуча** /13/. **Доња Котражица** /13, 1 удовица/. **Средња Котражица** /16/. **Горња Петница** /9/. **Доња Кривача** /11/. **Горња Кривача** /11/. **Живица** /15/. **Љубомир** /26/. **Ђераћ** /2 дома, баштина *Њоја Вукашина*/. **Тихањ** /домова 20, *Њой Рагован*/. **Лисице** /23, 1 муслиман/. **Јелишићи** /5/. **Грабовица** са Лутовцима /3 дома, 3 муслимана/. **Вранче** /6, 1 муслиман/. **Марковица** /6, *манасйир Корање?*/. **Лучани** /5 домова, 1 удовица/. **Коневићи** /13/. **Кнежевац** /30, *Њой Божик*/. **Пухово** /22/. **Миракуш** /16/. **Горњи Гугиљ** /10/. **Тушково** /12, 4 муслимана/. **Јелен Дол** /7/. **Дренова** /12/. **Доњи Гугиљ** /3, 1 удовица/. **Средњи Гугиљ** /9/. **Примио ?** /6/. **Турица** /14/. **Нигришор** /9/. **Лесковац** /5/. **Шандра ?** /33, 1 удовица/. **Горње Клатичево** /7/. **Котраже** /35/.

Међуврш /9, манасџир *Кориџар*/. **Љубурићи** ? /4/. **Хртар** /11, 1 удовица/. **Орашица** /7, 1 удовица/. **Губеровци** /21/. **Парменац** /10/. **Црнилова** /23/. **Трзица** /пусто/. **Доња и Горња Лозница** /36/. **Прањево** - Прањани /6/. **Ковачлук** /8/. **Брезна** /34/. **Придворица** /14/. **Граб** /20/. **Рогача** са Златама /15, *џой Милан*/. **Јежевица** /37, 2 удовице, 2 муслимана, манасџир *Врељева? калуђери: Сџирахиња, Марија, Грџур, Хрвоје*/. **Кожка Река**, други назив **Гуњица** /9/. **Рогошевица** /5/. **Рохова** - **Ракова** /18/. **Рајац** /12/.⁴²

Чачак са пазаром /22, 1 удовица, 19 муслимана/. **Лпетица** /2/. **Трнава** /1/. **Лесковац** /2/. **Средња Јабланица** /17/. **Горња Јабланица** /11, 1 муслиман/. **Доња Јабланица** /21/. **Сутјеска** /35/. **Семедраж** /21, 1 удовица/. **Шилков Дуб** /14/. **Љутовница** /5, 4 муслимана/. **Сладановци**, други назив **Вирево** /5/. **Цветан Брод** /11, 2 удовице/. **Котушница** /7/. **Смрдуша** /10/. **Појци** /15/. **Крушевица** /18 + 13 + 6, 2 муслимана/. **Насврштица** /8/. **Петрани** /24, 1 удовица/. **Грабовац** /1 + 13/. **Бобовац** /6/. **Прислоница** /29, 1 удовица, 3 муслимана, *џой Никола*/. **Отровин** /22, 1 удовица, 2 муслимана/. **Проштенчица** /7/. **Ненашева** ? /7, 2 удовице/. **Накир** ? /24/. **Рђане**, други назив **Мараница** ? /14, 1 удовица, 1 муслиман/. **Озрим** /17, 1 муслиман/. **Лужине** /3/. **Полом** /6/. **Горњи Лозањ** /5/. **Кобешци** /4/. **Гореве** /9/. **Вилуша** /33, манасџир *Бршник* ?/. **Крача** - **Балуга** /13/. **Доња Бањица** /14/. **Горње Јанче** /14/. **Мешљево** /16, *џой Рагоје*/. **Подбрезе** /19, 1 удовица/. **Кавран** /4/. **Владимир** /24, 1 муслиман/. **Баројевац** /13/. **Каменица** /7/. **Братовац** /6, *џой Дубравац*/. **Јеховац** /14, 1 удовица/. **Биљевац** /6/. **Матково** /7/. **Стрвје**, други назив **Рајановац** /3/. **Заклопача** /13/. **Папратница** /12/. **Гостула** /21/. **Тепорац** /12, 2 удовица/. **Доња Репница** /10/. **Бошковићи** /4/. **Ратина** /16/. **Горње Врбе** /17, 1 удовица, *џой Уљеша*/. **Доња Врба** /18/. **Горња Грабовица** /10/. **Брестова**

/12/. **Драгољ** /7, *џой Рагман*, Вук сапунџија/. **Рибихи** /9/. **Брезине** /7/. **Доња Паћеница** /12, 1 удовица/. **Нерале** ? /25, 1 удовица/. **Замчани** /9/. **Слатина** /23/. **Зенци** /23/. **Кућиште** /11/. **Канина** /5/. **Горња Баћеница** /5, 1 муслиман, *џой Рагосав*/. **Жаочани** /10, 1 удовица, 2 муслимана/. **Дубац** /16 + 1/. **Клаповац** /4/. **Ковач** /1/. **Канаревац** /8, 1 удовица/. **Хрсовац** /5/. **Хоморњак** /4, 1 муслиман/. **Подунавац** /17, 1 удовица, 1 муслиман/. **Врба** /13/. **Горња Врба** /13 + 17, 1 + 1 удовица, *џой Уљеша, џой Никола*/. **Вранци** /12, 1 удовица/. **Отрока** /4/. **Вукоглица** /пусто/. **Зировце** ? /7, 2 удовице/. **Невесел** /4/. **Козељ** /7/. **Хренац** ? /14, 4 муслимана/. **Белшић** /8/. **Пождаревци** /4/. **Штавица** /4/. **Шутци** /10/. **Блатовчица** /12/. **Преторина** /6/. **Оздрпанци** /9/. **Сиолица** /4, 1 удовица/. **Берисалица** /4, 1 удовица/. **Дубчево** /5/. **Ивановићи** /10, 1 муслиман/. **Пољане** /7/. **Тврдићи** /1/. **Доброшевци** /2/. **Андратница** /19/. **Стубал**, други назив **Жарковац** /28, 1 муслиман/. **Шилопај** /12, 4 муслимана/. **Манина** /8/. **Накуче** /7/. **Угриновац** /14/. **Голово** /16/. **Острица** /пусто/. **Пријановци** /6, 1 удовица/. **Саћане** /17, 1 удовица/. **Бершићи** /12/. **Петране** /12, 2 удовице/. **Бранетићи** /12/. **Дичина** /18, 1 удовица, 1 муслиман, син *џоја Ђуро*/. **Драшковица** /3/. **Средња Дренова** /11/. **Мутимеђе** /6, 1 удовица/. **Корно Чава** /15/. **Чајан** /4/. **Телчино** - **Теочин** /5/. **Врчани** /14/. **Горња Дренова** /9, *џой Никола*/. **Мршаник** /7, манасџир *Провржани*/. **Враница** /6, 1 удовица/. **Левај** /7/. **Шајковица** /3/. **Горња Каменица** /3, 1 муслиман/. **Потрковица** /1/.⁴³

Према Аличићевом извору, нахија Морава 1528. године броји 307. села, а њен кнез је Вукдраг. Према попису попова види се да постоје 26 цркве и то у Бресници, Грошници, Конареву, Крушевици, Горњој Горевници, Вранчићу, Барици, Книћу, Брестовцу, Вапи, Цератеру, Лисју, Средњој Гучи, Ђераћу, Тихању, Кнежевцу, Рогачи, Прислоници,

[42] Ахмед Аличић, *Турски кайасџарски џојиси... II*, 31-156.[43] Ахмед Аличић, *Турски кайасџарски џојиси... II*, 156-230.

Мешљеву, Братовцу, Драгољу, Горњој Баће-ници, Горњој Врби /2/, Дичини и Дренови.

Пописано је и 7 манастира: Мала /у Тем-нићу/, Жича /у Крушевици/, Корање /у Мар-ковици/, Коритар - Сретење /у Међувршу/,⁴⁴ Врељево /у Жежевици/, Бршник /у Вилуши/ и Провржан /у Мршанику/.

Постоје и 93 муслиманска дома, од којих је у Чачку 19, Атеници 17 и Катрги 6.

Према попису из 1528. године види се да је формирана нахија Рудничка Морава којој припадају 146 села и 5 манастира у западној, јужној и источној подгорини Руд-ника, све до Западне Мораве: Средња Јабла-ница, Доња Јабланица, Брусница, *манасџир Пречисџа*, Грабовица, Сладановац (други назив Јаросалићи), Стубал (други назив Жарковац), Неваде, Жежев Дол, Накуча, Пољане, Козељ, Бајчево (други назив Буне-чево), Озрманци, Лутовница, Колешница, Бечње (други назив Баче), Преторина, Шутце, Сијовица, Чатреже (други назив Каменица), Лешпетица, Рошци, Врчани, *манасџир Преображење*, Леваји, Обреница, Прељина, Бресница (други назив Голет-ићи), Манина, Липе, Цветан Брод, Средња Дренова, Бождаровци, Штавица, Мили-шићи, Поточина са Грабовцем и Љубаводе, Међуврше, *манасџир Кориџар*, *манасџир Св. Јован*, Трбушани, Срђан (други назив Марат-ница), Бралиново (други назив Шише), Отровојин, Влавица, Доња Острова, Горња Острова, Нижани, Горња Дренова, Бучине, Горња Горевница, Горња Трепча, Чемер-ница, Јешевац, Бресница, Доња Каменица, Петашево, Горњи Буковац, Мутимеђа, Јасе-новик, Грачаница, Бранетићи, Црниљево, Трзе, Бранешци, Јабучје, Трстеник (други назив Трник), Брезне, Озрим, Ковачлево (други назив Милинићи), Мојсин, Забо-клица (други назив Станче), Гразиљевац, Мрљеница, Шутци, Горњи Лозањ, Бресница,

[44] Прозван Коритар по истоименом потоку који протиче крај манастира. (Бранка Кнежевић, „Манастири у запад-ној Србији по турским пописима од 1476. до 1572. године“, *Саопштења XXVII-XXVIII*, Београд 1995-1996, 210-211.

Мрчајевац, Добриња, Рагутовац, Шаино-вац, Доња Горевница, Доњи Вилањ, Јелин Дол, Карачево, Батар, Пињетина, Доња Лозна, Бичин, Ружићи, Темник (Тавник), Рапаха, Полом, Доња Трепча, Накрибуче, Горњи Милић, Рајац, Годањ, Ивановци, Какар, Видрево, Миријевац, Дасиковци, Катрга, Шиљков Поток, Припјатовац, Појче ?, Колунићи, Доња Буковица, Саћине, Смор-душа, Семедраж, Крушевица, Ражотићи (други назив Зорица), Горње и Доње Пожо-рине, Брестовица, Чибан, Ђурићи, Сутиска, Капушци, Ракова, Добретићи, Ускок, Кома-тина, Оброва, Горње Клатичево, Кнеже-вац, Лесковица, Таково, Теочин, Лучица, Галич, Врађевац, Андретиница (други назив Шарани), *манасџир Св. Никола* код с. Рошци, Сирча, Шилопај, Угриновца, Навр-штица, Прибалица, Горња и Средња Каме-ница /пусто/, Горња Јабланица и Буковац.⁴⁵

У Чачку је 1559-1560. године попи-сана махала Часне џамије покојног емина Хајрудина, коју чине муслимани. Имам Часне џамије је Бехрам. У овој махали живи Хамза, војвода нахије Морава. И у муслиманској махали Кара Кади живи имам Рамадан. У Чачку постоји мали џемат хришћана са калуђером - попом Стојаном.⁴⁶ Поред две џамије у Чачку још увек постоји црква, али као да није у питању стара црква Св. Богородице.

У попису из 1572. године Чачак је касаба која има неколико махала. У махали Џамије Мехмеда, сина Али-бега, живе муслимани међу којима су један имам и два мујезина. И махалу Деде Кадије чине муслимани са једним имамом.⁴⁷ То значи да Чачак има две џамије од којих је једна настала кон-вертовањем старе цркве Св. Богородице.

[45] Ахмед Аличић, *Турски каџасџарски ѱојиси... II*, 253-342.

[46] Родољуб Петровић, *Чачак у ѱрошлости*, Чачак, 1995, 79-82.

[47] Ахмед Аличић, *Турски каџасџарски ѱојиси неких ѱодружја Зајадне Србије XV и XVI век III* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1985), 356-358.

Жупа Морава

Име овој жупи је дала река Морава / Западна/ која се некада звала Српска Морава и простирала се већим делом на левој, а мање на десној својој обали.⁴⁸ Томовић сматра да се жупа Морава простирала и западно од Овчарско-кабларског масива, све до Пожеге. Међутим, некада се Западна Морава у свом горњем току, од Овчарско-кабларске клисуре, звала Моравица,⁴⁹ тако да је и пожешка котлина припадала жупи Моравица.

Стара српска жупа Морава заснована је у најстарије време по досељавању српских племена која су формирала Кнежевину Мораву. Жупа Морава се налазила у земљи Кучево која је у време византијског цара Василија II била у јурисдикцији Београдске епископије.⁵⁰ У повељи Василија II за Охридску архиепископију (1020. година) Београдској епархији припадају утврђена места са црквама: Београд, Градетин - Градац, Омзон, Главентин и Бела Црква.⁵¹ Утврђење Градетин - Градац било би утврђење Градина на планини Јелици, једно од најзначајнијих рановизантијских и раносредњовековних српско-словенских налазишта у Србији. Била је значајан црквени центар имајући у виду да су у тврђави и доњем граду постојале четири цркве. Једна од базилика има сачуван део фреско-живописа и крстионицу из VI века. После 614. године није посведочен континуитет, а то је време досељавања Срба на ове просторе. Регистрована је некропола из VII-VIII, можда и почетка IX века. Керамика из X и XI века упућује да су утврђење користили Срби.⁵²

[48] Гордана Томовић, „Жупа Морава и нахија Морава“, у: *Рудо Поље-Карановац-Краљево* (Београд-Краљево, 2000), 35.

[49] *Riječnik JAZU VII*, Zagreb, 1911-1916, 3.

[50] Живојин Андрејић, *Средњовековна кнежевина Морава...*, 61, 95.

[51] Стојан Новаковић, „Охридска архиепископија у почетку XI века“, *Глас 76*, Београд, 1908, 42-44.

[52] Михаило Милинковић, „Археолошка истраживања Градине на Јелици 2010. и 2011. са кратким освртом на

Назив Градац очуван је и у имену потоњег Градца Моравског и истоимене епископије. Археолошка ископавања на простору данашњег Чачка и око старе Богородичине цркве резултирали су налазима који потврђују постојање насеља у X-XII веку. Црквени центар Градац у Београдској епископији (1020. година) могао би бити потоњи Моравски Градац.⁵³

Срби имају врло рано упориште у утврђењу Кулина под Кабларом у Рошцима (X-XI век), а касније је, у XIV веку, подигнута и донжон кула са мањим утврђењем.⁵⁴ Пронађена је фрагментована скулптура лава у Катрги из XII века, а која је највероватније припадала некој старој цркви.⁵⁵

Крај Западне Мораве, под планином Јелицом, налазио се трг Моравски Градац на којем ће средином XII века кнез Страцимир сазидати цркву на два ступа посвећену Богородици.

Милош Благојевић сматра да је земљи Моравице припадала жупа Морава са средиштем у Градцу (Чачак), а то би значило да Морава припада и Моравичкој епископији. При томе Благојевић закључује да је земља Моравице у најширем обиму представљала Страцимирову удеону кнежевину држећи се старе хипотезе да су кнезови Страцимир и Мирослав рођена браћа великог жупана Немање. Границу ове кнежевине на западу представља река Дрина, на југозападу Дабар, на северу планински масив Црне горе /линија Борања - Соколска планина - Медведник - Повлен - Маљен - Суворор

.....
кампање до 2009. године“, *Зборник радова Народної музеја ХЛ*, Чачак, 2011, 61-74.

[53] Делфина Рајић, Милош Тимотијевић, *Црква Свеишџе Вазнесења Христивој у Чачку* (Чачак: Народни музеј, 2011), 11-12.

[54] Обренија Вукадин, „Археолошка ископавања на локалитету 'Кулине' под Кабларом“, *Рашка баштина 2*, Краљево, 1980, 167-171; Оливера Марковић, „Керамика X-XI века са средњовековног локалитета 'Кулина' у Рошцима“, *Зборник радова Народної музеја ХХII-ХХIII*, Чачак, 1992-1993, 27-32; Д. Радичевић, „Археолошка налазишта X-XI века у Чачку и околини“, *Гласник САД 19*, Београд, 2003, 57-69.

[55] Делфина Рајић, Милош Тимотијевић, *Културна ризница Чачка* (Чачак: Народни музеј, 2008), 98.

- Рудник/, на истоку је то линија која сече Западну Мораву у правцу Рудник - Вујан - Чемерно - Радочело, и на југу, на линији изнад десне обале река Лим и Увац, Радочело - Чемерница - Златибор.⁵⁶

Мора се приметити да Благојевићева интерпретација о жупи Морави и земљи Моравице садржи у завршном делу један значајан превид када је у питање припадност жупе Мораве са Градцом /Чачак/ ариљској духовној власти. Имајући у виду толико познат садржај повеље краља Стефана Немање II Првовенчаног из 1220. године,⁵⁷ којом под духовну власт Жичке епархије ставља десет жупа (Крушилница, Морава, Борач, Лепенице обе, Белица, Левач, Лугомир, Расина и Јошаница), јасно је да жупа Морава никако не може бити у саставу Моравичке епископије те, према томе, ни земље Моравице. Али, то не мора да значи да жупа Морава није у старијим временима припадала земљи Моравице, и обратно, односно удеоној области кнеза Страцимира, или да су земља Моравице и жупа Морава припадале некој још већој „земљи“ или „држави“ која се звала Морава.

Земља Моравице је имала жупе Моравица, Рзав, Скрапеж, Лужница, Белица, Бетиња и Рујно.⁵⁸

У једном тренутку жупи Морава су припојене мање жупе Брусница⁵⁹ и Бјелица - Драгачево.⁶⁰ Жупа Морава се простирала, условно речено, око западноморавске котлине - на западу од планинског венца Овчара и Каблара, дуж развођа река Каменице и Чемернице, до венца планине

Рудник на северу, планине Котленик и реке Ибар на истоку, а на југу иза Драгачевске висоравни и развођа реке Белице.

Седиште жупе Морава је у Моравском Градцу /Чачак/. На основу реке и жупе, које носе исто име, може се претпоставити да се у времену пре XII века Градац као жупско средиште звао Морава. У Моравском граду се налазио трг са недељним пазаром и панађуром. Кнез Страцимир је у Градцу на Морави саградио Богородичину цркву са два ступа - куле.⁶¹ У нашој науци се сматра да је Страцимир рођени брат великог жупана Немање и да је цркву у Чачку саградио нешто пре 1189. године. Међутим, доказано је да су кнезови Страцимир и Мирослав били синови великог жупана Десе, а велики жупан Тихомир је син великог жупана Немање Уроша II. Тихомир, Страцимир и Мирослав су браћа од стричева великог жупана Стефана Немање. Према томе, Страцимир је могао саградио цркву таквог типа и стила у Градцу за време власти свога оца, од 1158. до 1166. године.⁶²

Жупа Морава се први пут појављује у Жичкој повељи око 1220. године.⁶³ Према мишљењу Гордане Томовић, села из жупе Мораве која су дата Жичи су Пешчаница с Печаном, Буковица, Граховишта, Свињци, Грачаница, Радијево, Конарево, Чрњаве са Сирчом и Брестница с тргом.⁶⁴

Краљ Милутин прилаже Хиландару, поред осталих села, виноград у Лозници, у Морави, после 1282. године.⁶⁵ Цар Душан је овај посед у Лозници потврдио, као и половину ловишта у Морави, 1354. године. Становници Лознице имају обавезу да обрађују

[56] Милош Благојевић, „Жупа Моравица и земље Моравице“ (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2002), 21-22.

[57] Стојан Новаковић, *Законски споменници српских држава средњега века* (Београд: Српска краљевска академија, 1912), 572.

[58] Живојин Андрејић, „Средњовековна српска земља Моравице и њене жупе“, 15-34.

[59] Живојин Андрејић, *Средњовековна кнежевина Морава...*, 109-112.

[60] Живојин Андрејић, „Средњовековна српска земља Моравице и њене жупе“, 32-34.

[61] Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и лейописи* (Београд - Ср. Карловци, 1927), 20-21, 181, 185, 197, 202.

[62] Живојин Андрејић, „Ко је хумски кнез Мирослав и када је настало његово јеванђеље?“, *Мишолошки зборник 18*, Рача, 2008, 146; Живојин Андрејић, „О пореклу великог жупана Стефана Немање“, *Брајство XIV*, Београд, 2011, 94-95.

[63] Стојан Новаковић, *Законски споменници...*, 572.

[64] Гордана Томовић, „Жичко властелинство“, у: *Наша прошлост 13*, Краљево, 2012, 15-19.

[65] Стојан Новаковић, *Законски споменници...*, 390.

земљу манастира.⁶⁶ По свему судећи, у питању је манастир Св. Богородице Градачке. У Брусници под Рудником, цар Душан је 1354. године издао хрисовуљу којом је манастиру Хиландару потврдио даровање једног села од стране госпође Вишеславе са синовима Богданом и Богојем.⁶⁷

Код Богородичине цркве у Чачку је са својом супругом Владиком сахрањен Ђурђе Жугровић, војвода цара Душана.⁶⁸ У питању је највероватније градачки војвода и господар жупе Морава. Војвода градачки опомиње и на постојање утврђења.

У време кнеза Лазара патријаршија и манастир Жича се налазе у жупи Морава.⁶⁹ Поред Градца појављује се, од 1408. године, насеље Чачак у коме се помињу и живе дубровачки трговци.⁷⁰

Постоје претпоставке да је Градачка (Моравска) епископија настала за време реорганизације цркве 1317-1321. године, у доба власти краља Милутина и архиепископа Никодима.⁷¹

Земља Моравице и истоимена епархија укључене су у састав „Сремске земље“ краља Драгутина после сабора у Дежеви 1282. године. Краљ Драгутин је обновио цркву Св. Ахилија у Моравици 1283, а живописање је извршено 1296. године. У време цара Душана Моравичка епископија је подигнута на степен митрополије и том приликом је цар даривао хорос цркви Св. Ахилија. Године 1433. помиње се митрополит Марко који је помагао челника Радича у обнови манастира Констанонита на Атосу. Моравичко

средиште је пострадао у време пада Српске деспотовине 1455-1459. године, када је уследило је преношење катедре митрополије у Моравски Градац.⁷²

Сматра се да је од прве половине XV века основана епископија Морава са седиштем у Градцу, а потом митрополија са митрополитом Венедиктом. Нешто раније жупа Морава се проширила на Крушилницу, укључујући и манастир Жичу, тако да се у извору каже „у Морави, месту званом Жича“.⁷³ Формирање епископије Морава и истоимене митрополије мора бити у вези са расапом епископије и митрополије Моравице са седиштем у Ариљу. Моравичко епископално средиште је пострадао у време пада Српске деспотовине 1455-1459. године. Реалније је мишљење да је тада уследило преношење катедре Моравичке митрополије у Моравски Градац (Чачак).⁷⁴ У то време је дошло до припајања жупа Бруснице и Белице /Драгачево/ жупи Морава, а то ће бити у вези са оснивањем епископије Морава у првој половини XV века. То би значило да се епископија Морава простирала све до Дрине. По свему судећи, преузела је и велики део Жичке епархије.

У близини Богородичине цркве у Чачку пронађена су 1875. године у земљу закопана три звона. На два већа налазили су се ктиторски натписи градачког митрополита Нићифора из 1454. године. На овај начин је потврђено да је у Градцу постојала митрополија. На најмањем звону био је урезан само крст.⁷⁵ Звона су очигледно скинута са цркве

[66] Стојан Новаковић, *Законски сјоменици...*, 431.

[67] Стојан Новаковић, *Законски сјоменици...*, 428.

[68] Гордана Томовић, „Надгробни натпис војводе цара Душана из Чачка“, у: *Бојородица градачка у историји српског народа* (Чачак: Народни музеј, 1993), 107-111.

[69] Стојан Новаковић, *Законски сјоменици...*, 764.

[70] Андрија Веселиновић, „Чачански крај у средњем веку“, у: *Бојородица градачка у историји српског народа* (Чачак: Народни музеј, 1993), 69.

[71] Андрија Веселиновић, „Чачански крај...“, 70; Милка Чанак-Медић, *Архитектура Немањиној доба I* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 1986), 150.

[72] Милка Чанак-Медић, *Архитектура групе њоловине XIII века I* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2006), 98-99.

[73] Стојан Новаковић, *Законски сјоменици...*, 764.

[74] Милка Чанак-Медић, *Архитектура групе њоловине XIII века I*, 98-99.

[75] Љубомир Стојановић, *Сџари српски записи и најписи I* (Београд: Српска краљевска академија, 1902/1982), 95, бр. 309, 310; Бојана Радојковић, „Средњовековна звона Богородице Градачке“, у: *Бојородица градачка у историји српског народа* (Чачак: Народни музеј, 1993), 115-123.

и закопана у земљу пред напад Турака 1456. или 1459. године.

На надвратнику проскомидије цркве у Жејевици урезан је запис о њеном страдању 1462. и 1474. године.⁷⁶ Из записа се види да су Стјеник и његово братство са кир Јованом Лешјанским и Стјеничким страдали од Турака 1462. године. Године 1474. настао је запис који региструје да је тада страдала и Мрњина лавра са својим братством. То значи да је Стјеник обновљен пре 1474. године.⁷⁷

Турци су жупу Морава претворили у истоимену нахију. Села су са малим бројем кућа што упућује да је земља (епископија Моравице) знатно пострадала 1456-1459. године. Становништво је, поред страдања, проређено и одсељавањем. Стари епископски шематизам назире се у пописаним поповима, а то значи да су у тим селима и пре 1459. године постојале старе цркве које су могле бити и обновљене старе цркве, али то никако нису могле бити оне које су настале после 1459. године, јер је од стране турских власти била забрањена њихова градња.

Имајући у виду да је први турски попис настао само 18 година по паду Српске деспотовине (1476. године), јасно је да су у њему бележена села која су и раније постојала. Такође, мезре у попису представљају некадашња жива села, па тако постаје јасно да су у средњовековној жупи Морави и пре 1459. године постојала 72 села. Села су мала, а највећа су Рошци /49 домова/, Паковраће /44/, Бресница /40/, Браљина /40/, Котража /38/ и Бездна - Јездина /33/. Укупно је постојало 1119 домова, а уколико се претпостави да је једно домаћинство

бројало у просеку 7 душа, то значи да је било око 7.850 становника. Пописано је 15 млинова, од тога 10 у Атеници. У појединим селима су пописани попови или синови попова што упућује да у њима постоје цркве. Оне су постојале у Жејевици, Гучи, Рогачи, Ракови, Трепчи, Бељини, Бездни (Јездини), Паковраћи, Рушици (Рошцима) и Св. Никола на обали Мораве. Црква Св. Николе на обали /Западне/ Мораве је црква потоњег манастира Никоље.⁷⁸ По свему судећи, у питању је црква која је постојала и пре 1459. године, као и уверење да је и пре пропасти српске средњовековне државе почело формирање комплекса Овчарско-кабларских манастира. У Чачку 1476. године није пописан ниједан поп, што значи да стара Богородичина црква није била активна или је била манастирска црква. Такође, у Чачку нема ни муслимана. У попису из 1516. године помиње се манастирска земља у Чачку што упућује на то да је Богородичина црква постојала (?) при истоименом манастиру. Тек са појавом већег броја муслимана стара чачанска црква ће бити претворена у џамију. Појава имама у пописима показује да је Чачанска црква претворена у џамију између 1528. и 1559. године.

Пре 1459. године су постојала два манастира: Богородичин манастир у Градцу Моравском и Св. Николе (Никоље) у Овчарско-кабларској клисури.

Нема сумње да је жупски и манастирски трг са недељним панађуром био у Градцу Моравском. Ту је био и брод преко Мораве. Село Придворица опомиње на људе који су били при неком двору знатне властеле. Могао би то бити двор војводе Ђурђа Жугровића у XIV или моравских митрополита Марка и Нићифора у XV веку. Овај двор је био у Градцу Моравском који је био утврђен.

[76] Радомир Станић, „Непознати запис из Жејевице, Око проблема настанка цркве у Жејевици и манастира Стјеника“, *Саопштења X*, Београд, 1974, 108-111.

[77] На данас несталим Јеванђељу манастира Стјеника – Жејевице код Чачка налазио се запис о његовом настанку 1337. године. Читање записа је по свему нетачно извршено, а форма у којој је сачуван указује да није поуздан за изучавање. Изгледа да је запис на овом Јеванђељу направио поп Илија око 1474. године (Милисав Протић, *Под Бањицом црква Жејевица* (Краљево, 1937), 12-25.

[78] Михаило Милинковић, „Археолошка истраживања Градине на Јелици 2010. и 2011. са кратким освртом на кампање до 2009. године“, *Зборник радова Народне музеја XLI*, Чачак, 2011, 61-74.

ИЗВОРИ:

Аличић Ахмед, *Турски каџасџарски ѿојиси неких ѿодручја Зајагдне Србије XV и XVI век I* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1984)

Аличић Ахмед, *Турски каџасџарски ѿојиси неких ѿодручја Зајагдне Србије XV и XVI век II* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1985)

Аличић Ахмед, *Турски каџасџарски ѿојиси неких ѿодручја Зајагдне Србије XV и XVI век III* (Чачак: Историјски архив Краљево, Међуопштински историјски архив Чачак, Историјски архив Титово Ужице, 1985)

Riječnik VII, Zagreb: JAZU (1911-1916)

Стојановић Љубомир, *Сџари срџски зајиси и наџиси I* (Београд: Српска краљевска академија, 1902/1982)

Стојановић Љубомир, *Сџари срџски родослови и леџојиси* (Београд - Ср. Карловци, 1927)

Hadžibegić H., Handžić A., Kovačević E. *Oblast Brankovića, opširni katastarski popis iz 1455. godine* (Sarajevo: Orijentalni institut, 1972)

Шабановић Хазим, *Турски извори за иџторију Беѿрага* (Београд: Историјски архив Београда, 1964)

Литература:

Алексић Јован, „Жупе у сливу реке Ибар у средњовековној српској држави“, у: *Иџторијски часојис VII*, Београд: Историјски институт САНУ (1957): 333-343.

Андрејић Живојин, „Ко је хумски кнез Мирослав и када је настало његово јеванђеље?“, у: *Миџолошки зборник 18*, Рача: Центар за митолошке студије Србије (2008): 119-156.

Андрејић Живојин, *Црква Свеџој Николе у Рамаџу* (Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2010)

Андрејић Живојин, *Иџторија Крајујевца од XII до XIX века* (Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2010)

Андрејић Живојин, „Земља Кучево, Јасеница и Некудим“, у: *Миџолошки зборник 25*, Рача: Центар за митолошке студије Србије (2011): 29-66.

Андрејић Живојин, „О пореклу великог жупана Стефана Немање“, у: *Брајсџво XIV*, Београд: Друштво Св. Сава (2011): 23-66.

Андрејић Живојин, *Свеџа срџска лоза 2*, (Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2011)

Андрејић Живојин, „Српске средњовековне жупе у сливу Млаве“, у: *Миџолошки зборник 26*, Рача: Центар за митолошке студије Србије (2012): 101-132.

Андрејић Живојин, „Средњовековне земље и жупе данашње Централне Србије“, у: *Шумадијски анали 7*, Крагујевац: Историјски архив Шумадије (2012): 14-56.

Андрејић Живојин, „Српске средњовековне жупе земље Кучево и Кучевског Загорја“, у: *Миџолошки зборник 28* (Рача, 2013): 43-88.

Андрејић Живојин, „Српска средњовековна жупа Ресава у земљи Браничево“, у: *Средњи век у срџској науци, иџторији, књижевности и уметности IV*, Деспотовац: Народна библиотека Ресавска школа (2013): 109-140.

Андрејић Живојин, „Српска средњовековна жупа, град и нахија Хомољ“, у: *Миџолошки зборник 30* (Рача, 2013): 67-114.

Андрејић Живојин, „Српске средњовековне жупе Пек и Звижд и истоимене турске нахије“, у: *Миџолошки зборник 32* (Рача, 2013): 89-122.

Андрејић Живојин, „Средњовековне жупе у данашњој западној Шумадији“, у: *Миџолошки зборник 33* (2014): 101-118.

Андрејић Живојин, „Српске средњовековне жупе у Крушевачко-јастребачком крају“, у: *Расински анали 12*, Крушевац: Историјски архив Расине (2014): 381-406.

Андрејић Живојин, *Средњовековна кнежевина Морава – земље и жује VIII-XII век* (Рача: Центар за митолошке студије Србије, 2016)

Андрејић Живојин, „Средњовековна српска земља Моравице и њене жупе“, у: *Ужички зборник 41*, Ужице: Народни музеј (2017): 7-38.

Благојевић Милош, „Жупа Моравица и земље Моравице“, у: *Свеџи Ахилије у Ариљу* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2002): 13-22.

Војанић Дуџанка, *Турски закони и законски прописи из XV и XVI века за смедеревску, крушевачку и видинску област* (Београд: Историјски институт, 1974)

Веселиновић Андрија, „Чачански крај у средњем веку“, у: *Бојородица градачка у иџторији срџској народа* (Чачак: Народни музеј, 1993): 57-80.

Вукадин Обренија, „Археолошка ископавања на локалитету 'Кулине' под Кабларом“, у: *Рашка баџишина 2*, Краљево: Завод за заштиту споменика културе (1980): 167-170.

Динић Михајло, „Власџи за време Десџојовине“, у: *Зборник Филозофској факултетеа X-1*, Београд: Филозофски факултет (1968): 237-244.

Динић Михајло, *Срџске земље средњеј века* (Београд: Српска књижевна задруга, 1978)

Јиречек Константин, Радоњић Јован, *Иџторија Срба II* (Београд: Слово љубве, 1978)

Кнежевић Бранка, „Манастири у западној Србији по турским пописима од 1476. до 1572. године“, у:

- Саошшѣња XXVII-XXVIII, Београд: републички завод за заштиту споменика културе (1995-1996): 203-212.
- Марковић Оливера, „Керамика X-XI века са средњовековног локалитета 'Кулина' у Рошцима“, у: *Зборник радова Народної музеја XXII-XXIII*, Чачак: Народни музеј (1992-1993): 27-32.
- Миљинковић Михаило, „Археолошка истраживања Градине на Јелици 2010. и 2011. са кратким освртом на кампање до 2009. године“, у: *Зборник радова Народної музеја XLI* (Чачак, 2011): 59-90.
- Мишић Синиша, „Жупа и нахија Сеница у средњем веку“, у: *Милешевски зборник 8*, Пријепоље: Народни музеј (2009): 31-40.
- Мишић Синиша, *Историјска географија српских земаљ од 6. до половине 16. века* (Београд: Магелан прес, 2014)
- Новаковић Стојан, „Охридска архиепископија у почетку XI века“, у: *Глас 76*, Београд: СКА (1908): 1-62.
- Новаковић Стојан, *Законски синоници српских држава средњега века* (Београд: Српска краљевска академија, 1912)
- Павловић Драгољуб, „Средњовековне жупе у Западном Поморављу“, у: *Зборник радова Народної музеја X* (Чачак, 1979): 51-70.
- Петровић Родољуб, *Чачак у прошлости* (Чачак: Народни музеј, 1995)
- Протић Милисав, *Под Бањицом црква Јежевица* (Краљево, 1937)
- Радичевић Дејан, „Археолошка налазишта X-XI века у Чачку и околини“, у: *Гласник 19*, Београд: Српско археолошко друштво (2003): 223-246.
- Радојковић Бојана, „Средњовековна звона Богородице Градачке“, у: *Богородица прадачка у историји српског народа* (Чачак: Народни музеј, 1993): 115-123.
- Рајић Делфина, Тимотијевић Милош, *Културна ризница Чачка* (Чачак: Народни музеј, 2008)
- Рајић Делфина, Тимотијевић Милош, *Црква Свештој Вазнесења Христовој у Чачку* (Чачак: Народни музеј, 2011)
- Раčki Franjo, „Prilozi za zbirku srpskih i bosanskih listina“, у: *Rad JAZU I* (Zagreb: JAZU, 1867)
- Рибар Тања, *Зайагне сѣране у средњовековној босанској држави* (Београд: Свет књиге, 2009)
- Sarinay Y., Budak M., Bayir O., Izgoer Z. A., *Semendire livasi icmal tahrir defteri (937 / 1530)* (Ankara: 2009)
- Смиљанић Аранђел, „Босански жупани у XV вијеку“, у: *Зборник за историју Босне и Херцеговине 6*, Београд: САНУ (2009): 29-46.
- Станић Радомир Р., „Непознати запис из Јежевице, Око проблема настанка цркве у Јежевици и манастира Стјеника“, у: *Саошшѣња X* (Београд, 1974): 108-111.
- Stojaković Momčilo, *Branicevski tefter* (Beograd: Istorijski institut SANU, 1987)
- Томовић Гордана, „Надгробни натпис војводе цара Душана из Чачка“, у: *Богородица прадачка у историји српског народа* (Чачак, 1993): 107-112.
- Томовић Гордана, „Затрнавска жупа“, у: *Косовско-мешохијски зборник 2* (Београд, 1998): 1-12.
- Томовић Гордана, „Жупа Морава и нахија Морава“, у: *Руго Поље-Карановац-Краљево* (Београд-Краљево, 2000): 31-45.
- Томовић Гордана, „Жупа Будимља“, у: *Милешевски записи 5* (Пријепоље, 2002): 63-76.
- Томовић Гордана, „Жупа Љубовића“, у: *Краљ Владислав и Србија XIII века*, Београд: Историјски институт (2003): 47-62.
- Томовић Гордана, „Дабар“, у: *Милешевски записи 6* (Пријепоље, 2005): 35-46.
- Томовић Гордана, „Жичко властелинство“, у: *Наша прошлост 13*, Краљево: Народни музеј (2012): 9-52.
- Ђирковић Сима, „Земља Мачва и град Мачва“, у: *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор LXXIV, св. 1-4*, Београд: Филолошки факултет (2009): 3-20.
- Џвијић Јован, *Балканско јолуосѣрво и јужнословенске земље* (Београд: Дражавна штампарија, 1922)
- Чанак-Медић Милка, *Архијекѣура Немањиној доба I* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 1986)
- Чанак-Медић Милка, *Архијекѣура грује јоловине XIII века I* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 2006)

SERBIAN MEDIEVAL PARISH MORAVA, EPISCOPY MORAVA AND TURKISH NAHIYE MORAVA

Considering the fact that the first Turkish count was done only eighteen years after the fall of Serbian despotate, in 1476, it's clear it notes villages that had already existed before this period. Also, merze in the count are previously live villages. Thus it becomes clear that in the medieval parish Morava there were 72 villages before 1459. In certain villages parsons or sons of parsons were listed which implies that churches existed there. The churches were in: Ježevica, Guča, Rogaća, Rakova, Trepča, Beljina, Bezdna – Jezdina, Pakovrača, Rušica – Rošci and St. Nikola on the shore of Morava. St. Nikola's church on the shore of /West/ Morava is church of the late monastery Nikolje.

Parish and monastery square with its Sunday's fair was in Moravian Gradac and also there was a ship across the Morava River. Pridvorice village warns of people who were on the court of some important squire. It could be court of duke Djuradj Zugrovic in XIV century or

Moravian archbishop Marko and Nichifor in XV century. This court was in Moravian Gradac which was fortified.

From the first half of the XV century Moravian episcopacy was founded with the presidency in Gradac and later archiepiscopacy. Some time before, Moravia parish had spread to Krušilnica including Žiča monastery so the reference says: 'in Morava, in place called Žiča.' The forming of Morava archiepiscopacy and Morava episcopacy must be connected with fall of archiepiscopacy and Moravica episcopacy, with the presidency in Arilje, as well as with fall of Žiča episcopacy. The center of episcopacy of Moravica and Žiča was harmed in the time of the fall of Serbian despotate from 1455-1459. According to this, it had also taken parts of Žiča eparchy. More realistic opinion is that the chair of mitropoly of Moravica was transferred in Moravian Gradac – Čačak. This would mean that Morava episcopacy spread from Drina to Ibar.

Živojin R. ANDREJIĆ

LA PAROISSE MÉDIÉVALE SERBE MORAVA, L'ÉPISCOPAT MORAVA ET LA NAHIJA TURQUE MORAVA

Vu que le premier recensement turc provint 18 ans seulement après la chute du Despotat serbe, l'année 1476, il est clair que les villages existant auparavant furent enregistrés. De même, les mezre dans le recensement sont des villages vivants d'antan. Ainsi, il devient clair que dans la paroisse médiévale Morava, même avant l'année 1459, 72 villages existèrent. Dans certains villages furent recensés les popes et les fils de popes, ce qui indiqua que des églises y existèrent. Des églises existèrent à Jezevica, Guca, Rogaca, Rakova, Trepca, Beljina, Bezdna-Jezdina, Pakovrace, Rusici-Rosci et St Nicolas au bord de la Morava. L'église de St Nicolas au bord de la Morava /de l'ouest/ est l'église ultérieure du monastère de Nikolje.

La place paroissiale et conventuelle avec la foire dominicale fut à Gradac de la Morava et, là, se trouvait aussi le bateau sur la Morava. Le nom du village de Pridvorica évoque des gens qui vécurent auprès de la cour de la seigneurie dorée. Ce put être le palais du Voïvode Djurdje Zugrovic au XIVème siècle ou des

métropolités de la Morava Marko et Nicifor au XVème siècle. Ce palais exista au Gradac de la Morava, qui fut fortifié.

À partir de la première moitié du XVème siècle, l'épiscopat de la Morava fut créé, basé à Gradac, puis ensuite l'archidiocèse. Quelque peu plus tôt, la paroisse Morava s'agrandit sur la Krušilnica, y compris le monastère de Zica, ce qui fait que dans l'original, on dit „dans la Morava, endroit nommé Zica“. La formation de l'épiscopat de Morava et de l'archidiocèse du même nom dut avoir un lien avec la dissolution de l'épiscopat et de l'archidiocèse de la Moravica basé à Arilje, ainsi que de l'épiscopat de Zica. Le siège épiscopal de Morava et de Zica périt à l'époque de la chute du Despotat serbe, au courant des années 1455-1459. Après tout, elle s'accapara également des parties du diocèse de Zica. Plus réel est le point de vue que se déroula alors le transfert de la chaire de l'archidiocèse de la Morava à Gradac de la Morava – Čačak. Cela signifia donc que l'épiscopat Morava s'étendit de la Drina jusqu'à l'Ibar.

Živojin R. ANDREJIC